

ANALIZA ASPECTELOR DEFINITORII ALE CONCEPTULUI DE VINOVĂȚIE, CONDIȚIE A RĂSPUNDERII JURIDICE

V. URSU

Universitatea Tehnică a Republicii Moldova, Departamentul Drept

Abstract. The guilt is a condition of legal liability, a distinct and essential condition of liability with its own precisely determined character. According to the principle of liability regarding only the acts committed while being guilty, any legal person can be punished only when he/she is guilty, and only within the limits of his/her guilt.

Key words: guilt, legal liability, legal person, theoretical construction, illicit act, social danger, social value.

INTRODUCERE

Problema vinovăției pare a fi epuizată și soluționată definitiv doar la prima vedere. De fapt, având o simplitate externă înșelătoare, ea provoacă dificultăți serioase în cunoaștere. Corectitudinea acestei concluzii este confirmată, în special, de greutățile care apar la definirea conceptului de vinovăție. În cele din urmă, există diferențe semnificative la interpretarea naturii vinovăției în unele ramuri ale științelor juridice, deși, aparent, ar fi mai corect să vorbim doar despre anumite nuanțe, particularități ale vinovăției care decurg din specificul obiectului de reglementare juridică.

Astfel, vinovăția este un fenomen multidimensional, multilateral, caracterizat printr-o abordare pe mai multe direcții de determinare a acesteia.

MATERIAL ȘI METODĂ

Complexitatea și multitudinea de aspecte ce țin de problema vinovăției obligă la o abordare mai serioasă a metodologiei de cercetare. Astfel, la cercetarea conceptului de vinovăție în drept, s-a pornit de la înțelegerea cadrului doctrinar, științifico-juridic și, de asemenea, a cadrului normativ. Pentru realizarea cercetării prezentului articol, s-a optat pentru următoarele metode: analiza, sinteza, deducția, inducția, comparația, metoda sistematică, formal – juridică și statistică. Aspectele teoretice ale studiului dat se bazează pe cercetarea nemijlocită a surselor bibliografice; consultarea diferitor lucrări științifice în domeniu, monografiile, articole de specialitate, teze de doctorat, dar și surse Internet.

REZULTATE OBȚINUTE ȘI DISCUȚII

În abordarea cercetătorului român Gh. Antoniu, pentru a fixa conceptul numit vinovăție, se impune analiza sa în toată complexitatea sub care se prezintă, cadru în care, prima remarcă ce se impune este aceea că, vinovăția este un concept ce nu aparține limbajului dreptului, ci psihologiei, ea fiind preluată în drept, absorbită în limbajul juridic, limbaj care i-a imprimat un anume specific (Antoniu, Gh. 1995).

În planul dreptului, vinovăția apare ca o formă a corelației dintre fapta ilicită și autor de natură a pune în evidență resorturile psihice adânci, care explică manifestarea individuală în raport cu un anumit sistem de valori, ocrotite prin norma juridică (Antoniu, Gh. 1995).

Pentru a clarifica natura vinovăției trebuie, înainte de toate, să vedem care sunt cele mai frecvente opinii cu privire la definiția vinovăției, precum și să identificăm elementele care influențează definirea termenului.

Conform DEX-ului (2016), vinovăție înseamnă faptul de a fi vinovat; faptă comisă de cel vinovat; starea celui vinovat; culpabilitate, vină. Pentru termenul de vină, dicționarul operează cu următoarea definiție - Faptă care constituie o abatere de la ceea ce este (considerat) drept sau bun; greșală, vinovăție; păcat; culpă.

În Dicționarul explicativ al lui V. Dali (2001) sunt date câteva sensuri ale cuvântului „vină”: 1) început, cauză, sursă, motiv, scuză; 2) infracțiune, delict, crimă, păcat; 3) obligație, datorie. La rândul

său, cu mai multe semnificații este folosit și derivatul de la el, cuvântul „vinovat”: 1) cel care s-a făcut vinovat, care a comis o anumită faptă ilicită; 2) cel care a fost motiv, cauză pentru ceva. Aceasta este, probabil, explicația faptului că, în conștiința cotidiană, uneori în cea profesională și, uneori, chiar în conștiința științifică vinovăția este identificată, pe de o parte, cu crima, delictul, adică cu actul în sine, dar pe de altă parte - cu cauza, motivul. Adesea vina este percepută ca o legătură de cauzalitate dintre actul și consecințele lui negative, sau are loc confundarea cu unul din semnele faptei – cu ilegalitatea ei (Ursu, V. 2016).

În drept, vinovăția este o condiție a răspunderii juridice, indiferent de ramura de drept ce o îmbracă. Fundamentarea răspunderii juridice pe vinovăția autorului faptei reprezintă una din condițiile răspunderii juridice, fiind în general acceptat că aplicarea răspunderii în lipsa elementului vinovăției, ar anihila una din funcțiile recunoscute răspunderii juridice, funcția educativă [7, p. 23].

Prof. D. Baltag (2006) definește vinovăția ca fiind o stare subiectivă a individului, o atitudine psihică liber exprimată față de fapta sa ilicită și urmările ei, faptă care prezintă un grad de pericol social, precum și reprezentarea greșită pe plan intelectual a relației cauzale dintre actul de conduită și rezultatul material datorat acestui act, sau, deși nu a avut reprezentarea faptelor și urmărilor, a avut posibilitatea reală a acestei reprezentări. Iar cercetătorii I. Dogaru și P. Drăghici (2014) definesc vinovăția ca „atitudine psihică a autorului faptei ilicite sau potrivnică regulilor de conviețuire atât față de acțiunea ori inacțiunea considerată astfel, cât și față de consecințele faptei sale (față de rezultatul produs).

Prof. C. Voicu (2008) aprecia că „vinovăția, analizată ca element constitutiv și temei al răspunderii juridice, presupune recunoașterea capacității oamenilor de a acționa cu discernământ, de a-și alege modalitatea de a se comporta în raport cu scopul urmărit în mod conștient”. L. Biro și M. Basarab (1963) susțin că vinovăția constituie o caracterizare a întregii activități psihice a persoanei legată de săvârșirea faptei, definind-o ca un complex de stări de conștiință specifice, care preced și însoțesc actele exterioare (acțiune sau omisiune) și care sunt dirijate în vederea producerii anumitor urmări periculoase sau, chiar dacă nu sunt dirijate într-o anumită direcție, produc astfel de urmări, datorită ușurinței sau neglijenței.

Cercetătorul rus A. I. Rarog (2001) definește vinovăția ca „atitudinea mentală a persoanei în formă de intenție și imprudență față de actul social periculos comis de ea, în care se manifestă orientarea antisocială, asocială sau socială insuficient pronunțată a persoanei în ceea ce privește cele mai importante valori sociale”. Într-o altă definiție „vinovăția este atitudinea mentală a subiectului față de acțiunile sale și consecințele acestora, exprimată în conștientizarea, anticiparea, dorința de apariție a efectelor nocive” (Черданцев, Ф. 1999).

Autoarea T.M. Rassolova definește vinovăția „o astfel de atitudine mentală a unei persoane față de comportamentul său ilicit, care manifestă neglijență față de interesele societății sau indivizilor (Рассолова, Т. М. 2012).

Necâtând la varietatea abordărilor, putem distinge momentele care combină toate aceste definiții menționate:

vinovăția este atitudinea psihologică (conștient-volitivă) a unei persoane față de fenomene obiective,

este o atitudine psihologică nu doar față de fenomene, dar și față de consecințele acestora, persoana este conștientă de efectele sociale negative ale acțiunilor sale și a consecințelor acestora.

Studiul problemei vinovăției a relevat diversitatea extremă a abordărilor față de definiția conceptului de vinovăție și clarificarea relației sale cu elementele aparte ale componenței infracțiunii și, ca o consecință firească a acestui fapt, greutatea de formulare a unei definiții universale.

Astfel, unii autori cred că noțiunea de vinovăție ar trebui să includă legătura de cauzalitate, intenția și imprudența, motivele, personalitatea și mediul. După alți autori, vinovăția și latura subiectivă a infracțiunii sunt concepte identice (Дагель, П. С., Котов, Д. П. 1974; Спиридонов Л. И., 1997; Кузнецов, Э. В., Сальников, В. П. 1999; Черниловский, М. 1998). Este ușor de observat că, în aceste concepții categoria „vinovăție” a fost interpretată prea vast.

De fapt, putem afirma că definiția vinovăției în drept trebuie să reflecte caracteristicile de bază generale ale institutului social și juridic al vinovăției:

1. Vinovăția trebuie definită ca o atitudine psihologică a persoanei responsabile față de fapta comisă de ea și consecințele sale.

Atitudinea psihologică a persoanei responsabile, adică a persoanei care nu este subiect al tipului respectiv de infracțiuni (care nu a atins vârsta tipului respectiv de răspundere, iresponsabilă la momentul comiterii actului sau în incapacitate de exercițiu) față de actul comis și consecințele juridice nu contează. Prin urmare, în cazul în care la persoană este stabilită lipsa de caracteristici ale subiectului infracțiunii, problema vinovăției sale nu este pusă deloc.

2. Vinovăția trebuie să fie definită ca o atitudine psihologică a persoanei față de actul ce-l comite și consecințele sale, întrucât atitudinea psihologică ulterioară a persoanei față de actul deja comis nu face parte din conținutul vinovăției și nu afectează forma de vinovăție. Deseori, în doctrina juridică sunt împrumutate noțiuni din diferite științe, ceea ce îngreunează înțelegerea unui anumit termen juridic. În acest sens, spre exemplu, s-au împrumutat noțiuni din psihologie, la definirea noțiunii de vinovăție. Acest lucru este greșit, pentru că vinovăția în psihologie este sentimentul ce ia naștere deja după comiterea infracțiunii, dar nu atitudinea conștient-volitivă față de act și efectele sale înainte de comiterea lui sau la momentul comiterii. Astfel, abordarea psihologică a noțiunii de vinovăție în științele juridice nu este în deplină concordanță cu conceptul psihologic de vinovăție.

3. Conceptul de vinovăție trebuie să includă conștientizarea faptei sale ilicite, care prezintă un grad de pericol social și consecințelor sale.

Deseori în lucrările de specialitate, în definiția vinovăției este inclusă expresia „conștientizarea ilegalității actului de către subiectul infracțiunii” (Пашенцев, Д. А., Гарамита, В. В. 2010). Astfel, autorii respectivi consideră că în lipsa ilegalității vinovăția este de neconceput, iar problema privind ilegalitatea actului se clarifică înainte de momentul în care organele de drept vor începe să stabilească vinovăția persoanei în actul comis.

Sau, sunt cei ce consideră că, ilegalitatea este parte componentă a pericolului social al infracțiunii, de aceea nu este necesar să vorbim aparte despre această caracteristică (Лунев В.В., 2000; Папор, А. И. 2005; Марцев, А. И. 2000).

Iar cercetătorul rus, G. F. Tselnicker (2004), chiar face o comparație a noțiunilor de „pericol social” și cel de „ilegalitate”, menționând că semnul de ilegalitate este prezent în toate faptele ilicite, fără excepție, în timp ce social periculoase sunt doar crimele, astfel încât termenul „ilegalitate” este mai potrivit pentru a caracteriza fapta ilicită decât termenul „pericol public” [19, p. 10]. În opinia noastră, această ultimă opinie ar fi cea mai corectă și trebuie inclusă în definiția noțiunii de vinovăție.

Însă, după cum știm, relațiile sociale sunt reglementate, pe lângă drept, și de alte norme sociale (moralitate, obiceiuri, norme religioase). Nerespectarea normelor sociale este, în principiu, un comportament social periculos, pentru că este cauzat un anumit prejudiciu societății și valorilor sale. Dacă luăm în considerare noțiunea de „pericol social” în sens larg, atunci orice act care încalcă normele sociale, dar nu încalcă normele de drept, poate fi considerat social periculos. Dacă folosim în sens restrâns această noțiune, atunci includerea ei în definiția noțiunii de vinovăție face definiția să aparțină exclusiv numai unei ramuri de drept și ne lipsește de posibilitatea utilizării ei în toate celelalte domenii de drept.

În opinia noastră, definiția vinovăției trebuie să combine aceste două noțiuni. De aceea, considerăm că în noțiunea de vinovăție trebuie să se includă anume conștientizarea faptei sale ilicite, ce prezintă pericol social și consecințelor sale.

4. În atitudinea psihologică a persoanei față de fapta care prezintă un grad de pericol social și consecințele sale este exprimată atitudinea negativă subiectivă a persoanei față de valorile societății, ceea ce constituie esența vinovăției și determină gradul ei. Vinovăția este ideea care justifică aplicarea pedepsei.

În mod clasic, noțiunea de vinovăție poartă o sarcină etică: datorită vinovăției fapta ilicită nu este doar pedepsită de către stat, ci și condamnată de societate, fiindcă în ea se manifestă ignorarea de către persoana ce a săvârșit fapta ilicită a valorilor individului, societății și ale statului. Astfel, în spatele atitudinii psihologice a persoanei față de actul comis și efectele sale trebuie de văzut și

atitudinea ei față de valorile societății care sunt lezate. Pentru protecția valorilor sociale este creat dreptul. Valoarea centrală a dreptului este omul, drepturile și libertățile sale.

Atitudinea negativă este importantă pentru definiția vinovăției, întrucât ea este temei pentru evaluarea negativă a comportamentului din partea societății și a statului. Gradul atitudinii negative a persoanei față de valorile societății se manifestă, pe lângă conștientizare și voință, în scopul și motivele faptei ilicite. Cantitativ ea este exprimată în forma de vinovăție a persoanei, ceea ce determină o măsură diferită de dezaprobare a persoanei, măsura de răspundere a sa.

Astfel, în definiția noțiunii de vinovăție este necesar să se introducă expresia „atitudinea negativă a persoanei față de valorile societății”, pentru că acest semn reflectă esența vinovăției și servește cel mai important criteriu pentru determinarea gradului ei.

CONCLUZII

În concluzie la cele analizate în prezentul articol, putem formula propria definiție a noțiunii de vinovăție, și anume: Vinovăția poate fi definită ca un ansamblu de procese psihice ale persoanei responsabile, care sunt anterioare și concomitente cu săvârșirea faptei, sub formă de intenție și imprudență, față de fapta sa ilicită, care prezintă un grad de pericol social și consecințele sale în care se manifestă atitudinea negativă subiectivă a ei față de valorile societății.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. ANTONIU, A. Vinovăția penală. București: Academiei Române, 1995. 280 p.
2. BALTAG, D. Vinovăția – temei sau condiție a răspunderii juridice? În: Revista Națională de Drept, 2006, nr.6, p. 18-22.
3. BIRO, L., BASARAB, M. Drept penal. P. generală. București: Didactică și Pedagogică, 1963, 198 p.
4. Dicționar explicativ al limbii române, ediția a II-a revăzută și adăugită, Academia română, Institutul de lingvistică Iorgu Iordan – Al. Rosseti: Univers Enciclopedic Gold, 2016. 1376 p.
5. DOGARU, I., DRAGHICI, P. Drept civil. Teoria generală a obligațiilor. București: C.H. Beck, 2014. 856 p.
6. URSU, V. The concept of guilt: its notion and essence. În Proceedings of the International Conference European Union's History, Culture And Citizenship 9th edition, Bucharest: Publishing House, 2016, p. 826-837.
7. VERDEȘ, C. E. Tendințe în abordarea teoretică a răspunderii juridice. Privire specială asupra răspunderii civile delictuale și răspundere penală. Rezumatul Tezei de doctor. București, 2010. 51 p.
8. VOICU, C. Teoria Generală a Dreptului. București: Universul Juridic, 2008. 418 p.
9. ДАГЕЛЬ, П. С., КОТОВ, Д. П. Субъективная сторона преступления и ее установление. Воронеж: Воронежского университета, 1974. 243 с.
10. ДАЛЬ, В. Толковый словарь русского языка. Современная версия. Москва: Эксмо-Пресс, 2001. 736 с.
11. КУЗНЕЦОВ, Э. В., САЛЬНИКОВ, В. П. Наука о праве и государстве. Москва, СПб.: Герда, 1999. 411 с.
12. ЛУНЕЕВ, В. В. Субъективное вменение. М.: Спарк, 2000. 70 с.
13. МАРЦЕВ, А.И. Общие вопросы учения о преступлении. Омск: Ом. юрид. ин-та МВД России, 2000. 136 с.
14. ПАШЕНЦЕВ, Д. А., ГАРАМИТА, В. В. Вина в гражданском праве. М.: Юркомпания, 2010. 143с.
15. РАРОГ, А. И. Общая теория вины в уголовном праве. М.: Статут, 2005. 376 с.
16. РАРОГ, А. И. Субъективная сторона и квалификация преступлений. Москва: Профобразование, 2001. 133 с.
17. РАССОЛОВА, Т. М. Гражданское право. Учебник. Серия «Dura lex, sed lex». Москва: ЮНИТИ-ДАНА, 2012. 847с.
18. СПИРИДОНОВ, Л. И. Теория государства и права. Москва: Проспект, 1997. 301 с.
19. ЦЕЛЬНИКЕР, Г. Ф. Вина в российском праве(общетеоретический и исторический аспекты). Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Самара, 2004 г. 235 с.
20. ЧЕРДАНЦЕВ, Ф. Теория государства и права. Москва: Юрайт, 1999. 429 с.
21. ЧЕРНИЛОВСКИЙ, М. Хрестоматия по всеобщей истории государства и права. Москва: Гардарика, 1998. 413 с.